

1

Dis-me què guardes i et diré qui ets

Presentació

- Iniciar la sessió llegint la **situació d'aprenentatge** i compartint quina relació manté amb la imatge de portada. Es poden deixar uns segons perquè cada alumne/a done un significat a aquest cor i pense què li agradaria portar «apegat al seu calçat».
- Llegir i comentar el **text del papa Francesc**, referit al Pacte Educatiu Global, explicant què hem d'entendre per «centralitat de la persona» i per «cultura del descart».
- Comentar l'**ODS 3: Salut i benestar**, com entenem aquests termes i què tenen a veure amb el sentit de la vida i les emocions de cadascú.
- En l'apartat **En aquesta experiència aprendràs a...**, l'alumne/a coneix quines competències desenvoluparà al llarg de l'experiència i els criteris amb els quals serà avaluat.

Desenvolupament

COM ENS PARLA LA REALITAT? (Sessió 1)

- Activitat 1: després de veure el **vídeo**, comentar breument la resposta a la pregunta *Veiem tots la realitat de la mateixa manera?*, en forma de **titular**. Després, tornar a la reflexió de la introducció, reprendre individualment aquell objecte especial que cadascú va triar i compartir en parelles per què veiem aquest objecte de manera diferent de com el veuen els altres.
- Activitat 2: començar treballant la **Fitxa 1: Quines preguntes ens fem?** Amb el suport d'aquesta fitxa, donar una mica de temps perquè cadascú pense en les seues pròpies preguntes i compartir-ho en grup com si es tractara d'omplir la taula que s'ofereix. Per finalitzar, tractar de donar-hi resposta entre tots i concloure si existeixen respostes tancades i definitives.
- Activitat 3: de les preguntes de l'activitat anterior, seleccionar-ne una i elaborar un **cartell en DIN A3** que incloga accés a un formulari on arregar les preguntes que aquest cartell convida a fer-se a tots els qui el vegem. Una vegada hi haja respostes al formulari, elaborar-ne l'anàlisi i donar visibilitat a la conclusió a la qual s'ha arribat. Com que cal donar un

temps perquè el personal del centre vaja elaborant les seues pròpies preguntes, s'haurà de fer en una altra sessió. Serà decisió del professor/a programar quan dedicar temps a l'elaboració de l'anàlisi i les seues conclusions.

VEIEM LES COSES COM SÓN O COM SOM? (Sessió 2)

- Activitat 4: breu reflexió per parelles.
- Activitat 5: l'enllaç que apareix després de **llegir la història** pot servir al professor/a per a aprofundir en l'origen d'aquesta i fins i tot per a proposar diversos finals possibles, però no cal treballar-ho amb la classe ni introduir-se encara en les diverses religions. Sí que es pot fer una reflexió entre tots i concretar la situació que es proposa: de quin assumpte es tracta i quins punts de vista suscita.
- Activitat 6: moment d'**interioritat guiada**. Arribats al punt e), i per tal d'afavorir la concentració de l'alumnat, en compte que cadascú llija individualment el salm, se'ls convida a tancar de nou els ulls i pot ser el professor/a mateix el qui el proclame.

La **Fitxa 17: Trobar Déu en la bellesa** pot ajudar a reflexionar el que es demana en el punt h) i a abordar la responsabilitat del propi ésser humà en la conservació de la bellesa i del planeta.

- Activitat 7: grupal. Si fora complicat per qüestió de temps que el grup desenvolupi la seua pròpia recerca, l'aula pot ser guiada pel professor/a. L'elaboració de la definició, la recerca d'un objecte que la represente i la posada en comú ajudaran a aprofundir en el terme «**transcendència**».

COM ENS AJUDA LA RELIGIÓ A MIRAR LA VIDA? (Sessió 3)

Aquesta sessió presenta molt contingut. Queda a criteri del docent dedicar-hi dues sessions o bé abordar-la tal com es proposa a continuació.

- Activitat 8: per grups, **analitzar els símbols** presentats i buscar-ne més, o senzillament triar-ne un (coordinant-ho el professor/a, perquè no es repetisquen) i aprofundir respecte de la relació entre la divinitat i l'ésser humà en la religió que el símbol triat representa. La **Fitxa 3: La comunicació de Déu en les religions** ofereix contingut sobre aquest tema. Es proposa dividir-la i oferir una temàtica a cada grup

(1, mites; 2, revelació no personal; 3, hinduisme i islam; 4, tradició judeocristiana), que serà posada en comú per mitjà d'un **visualthinking**. A més, en el recurs digital **La revelació divina** es proposa un mètode per a elaborar aquest *visualthinking*.

- Activitat 9: moment de reflexió personal respecte de **ritus i tradicions familiars** que serveix com a introducció al concepte de *litúrgia* i el seu contingut.
- Activitat 10: en grup, treballar la **Fitxa 16: L'Església celebra**, que ajudarà a omplir una taula com la que es proposa i definir el significat i el contingut de la litúrgia catòlica.
- Activitat 11: aquesta activitat servirà per a tancar la sessió i enriquir el **visualthinking** iniciat en l'activitat 8. Per a fer-ho, cadascun dels grups inicials posarà en comú molt breument el que s'ha exposat en el treball previ, i d'aquesta manera completarà la seua pròpia creació tant amb l'aportació compartida per la resta com amb el que s'ha descobert en l'activitat 10.

Tancament

DEIXE EMPREMTA: QUIN SENTIT LI DONE A LA MEUA VIDA? (Sessió 4)

- Activitat 12: **creació individual** mitjançant la tècnica *knolling*. El contingut de la creació reprén els objectes sobre els quals es va reflexionar en la presentació de la situació d'aprenentatge i el sentit d'aquests, motiu pel qual es demana a l'alumne/a que ho expresse per escrit. Per a enriquir aquest treball, es pot haver indicat en la sessió prèvia que aquest dia porten de casa alguns objectes significatius; si no s'ha fet així, sens dubte en tindran molts a mà. El fet que l'alumne/a trie els objectes significatius i expresse com donen sentit a la seua vida pot servir per a reflectir l'*impacte* que ha tingut en ell o ella el que ha viscut en l'experiència d'aprenentatge.

- Activitat 13: **activitat de conjunt**. La classe pot decidir de quina manera elaborar l'exposició, si en paper o en format digital. Aquesta activitat, a més de servir de visualització de cara a la resta de la classe, també pot servir de *transferència* a altres situacions, ja que els alumnes, en observar tota l'exposició, poden trobar més oportunitats de donar un sentit a la seua vida.

QUÈ I COM?

- Activitat de **metacognició** perquè l'alumnat reflexione sobre el seu propi procés d'aprenentatge i com s'ha sentit al llarg d'aquest. També li pot servir per a valorar el seu grau de participació i integració en els treballs de grup.

Per tal de completar l'aprenentatge, l'alumnat pot consultar les següents fitxes de «Construïm l'aprenentatge»:

Fitxa 1:
Quines preguntes ens fem?

Fitxa 3:
La comunicació de Déu en les religions

Fitxa 16:
L'Església celebra

Fitxa 17:
Trobar Déu en la bellesa

Per tal de completar l'aprenentatge, l'alumnat pot realitzar les següents fitxes d'adaptació curricular:

Aprofundeix +: Dis-me què guardes i et diré qui ets

Amplia +: Ciència i fe a la palestra

Desenvolupament

1. Resposta oberta. S'ofereixen alguns exemples de titular: «Gran descobriment: cadascú hi veu una cosa!»; «Que no t'enganyen, ningú té tota la veritat»; «Quina és la veritat, si ningú ho veu tot?».
2. Resposta oberta. Alguns exemples de preguntes: «Per què jo soc jo i no una altra persona?»; «Què passarà quan el Sol es gaste?»; «Què hi ha després de la mort?».
 - Resposta orientativa. Les preguntes de sentit són més difícils de respondre, ja que, encara que la ciència tampoc puga respondre amb precisió totes les científiques, almenys té mitjans per a investigar-les, però no n'hi ha per a les de sentit.
3. Activitat creativa de resposta oberta. S'ofereixen algunes respostes orientatives per al quart punt de l'activitat:
 - Si es repeteixen més les preguntes de sentit pot ser perquè no hi ha respostes científiques ni tan sols aproximades, i no totes les persones pensen de la mateixa manera. Si es repeteixen més les preguntes científiques, pot ser perquè la ciència pretén donar-los resposta i de vegades ens arriben notícies de grans descobriments astronòmics.
 - Intel·lectualment pot ser més difícil saber tanta física per a donar resposta a les preguntes científiques; psicològicament o emocionalment, les de sentit poden afectar-nos més i és més difícil ser objectiu.
 - Aquestes respostes es poden buscar o bé en importants revistes científiques i declaracions de grans investigadors (per a les preguntes científiques), o bé en les respostes que les diverses religions i/o filosofies donen per a les preguntes de sentit.
4. Resposta orientativa: Mai som objectius davant les coses; la realitat depén de qui la mire; la nostra manera de ser influeix en com veiem la resta de les coses...
5. Resposta orientativa: Opine que és certa, perquè en totes les opinions hi ha part de veritat i també part de subjectivitat.
 - Resposta oberta. És molt difícil que totes les persones tinguin el mateix punt de vista sobre fets concrets, per això no hem d'interpretar a la lleugera el que d'altres diuen o fan.
6. Moment d'interioritat i, per tant, activitat de resposta oberta. S'ofereix una resposta orientativa per al punt h): Perquè les religions diuen que hi ha un Déu creador del que existeix, i la Creació, la naturalesa, és bella. Per això és lògic associar aquesta bellesa al poder creador de Déu.
7. Resposta orientativa. Transcendència és la qualitat que defineix tot allò que s'escapa de la nostra capacitat de percebre o comprendre.
 - Resposta oberta. Alguns exemples: un regal d'algú que m'estima molt i hi veig molt més que un regal; un record d'un moment important, que és molt més que un record; una cançó que per a mi té un significat molt diferent del que té per a tots els altres... Això que aporta un plus a totes aquestes coses és transcendent.
8. Són símbols que representen les diverses religions.
 - Resposta oberta. Exemples: la «mà de Fàtima», que significa protecció per als musulmans; el peix, que representa Jesús per als cristians; la flor de lotus, que significa puresa per als budistes...
 - Resposta orientativa. Les persones creients es relacionen amb Déu en el seu interior, per mitjà del silenci i de vegades mitjançant la paraula sagrada. Com que saben que Déu és sempre infinitament més gran que ells mateixos i no es pot abastar, en el silenci intenten notar-ne la presència, deixar-se atrapar per aquest Déu. En cada religió es concreta d'una manera diferent.
9. Resposta oberta. Alguns exemples: fer-nos una abraçada quan ens trobem; fer-nos una broma determinada que és sempre la mateixa; llevar-nos les sabates quan arribem a una casa; si és dia d'aniversari, el primer és fer una estirada d'orelles.

10. Resposta orientativa. En totes les religions hi ha molts gestos, i tots són versions simplificades de gestos quotidians, com una abraçada, una salutació, un comiat, un bes d'afecte o de confiança, una «marca de família»...

— Taula:

- Moment de la pau: és un gest de tota l'assemblea, que en la vida ordinària significa una salutació amistosa, i en l'Església simbolitza que demanem la pau per a tots els qui ens envolten i per a tothom.
- Moment d'escoltar l'Evangelí: tota l'assemblea està de peus. És el gest equivalent a quan estàs amb algú i l'escoltes amb molta atenció, sense fer cap altra cosa, i per a l'Església significa atenció, escolta atenta i respecte per l'Evangelí, Paraula del Senyor.
- Moment de prendre el pa i el vi: primerament ho fa només el sacerdot i després tota l'assemblea. En la vida ordinària, menjar junts significa que compartim moltes coses i tenim amistat, i per a l'Església simbolitza que rebem tots la força de Déu, i som una família en la fe i ens unim a la mort i resurrecció de Jesús prenent el seu Cos i la seua Sang.
- Moment de comiat de l'assemblea: el sacerdot diu unes paraules i tota l'assemblea hi respon alhora. En la vida, quan ens acomiadem ens desitgem el millor i generalment ens diem que volem veure'ns prompte una altra

vegada, i això mateix significa per a l'Església, amb el desig que l'Esperit acompanye cada cristià o cristiana durant tota la setmana, i que tots tinguen pau.

11. Resposta orientativa.

- Símbols sagrats i el seu significat: creu, peix, pastor, alfa i omega... Tots indiquen una característica de Jesús, o com va morir, o la seua missió...
- Maneres de relacionar-se amb Déu en les religions: els cristians es relacionen amb Déu en la pregària personal i comunitària, per mitjà de la Paraula de Déu i en l'Eucaristia i els altres sacraments.
- Maneres com Déu es revela als creients: per mitjà de la Paraula inspirada i de la seua Creació, que és la naturalesa i tots els éssers vius que conté.
- Litúrgia: senyal de la creu, que significa pertinença al cristianisme per la creu en què va morir Jesús; gestos amb les mans, cadascun amb el seu propi significat; paraules estereotipades o frases fetes, que poden tenir diferents significats, com acolliment, desig de pau, compromís...

Tancament

12-13. Activitats creatives de resposta oberta.

Test d'avaluació de l'experiència d'aprenentatge 1

1. Les preguntes de sentit són les que...
 - a) Es pregunten sobre la direcció de les coses: amunt i avall, nord i sud...
 - b) No tenen resposta, així que no val la pena fer-se-les.
 - c) Tenen a veure amb el sentit de l'existència i tot allò que intuïm que està més enllà del que podem comprendre o conèixer.
2. La ciència i la religió es fan preguntes sobre el món i sobre la vida, per això:
 - a) Encara que es facen preguntes diferents, no són incompatibles. Com més avancen en el seu estudi, més es comprova que hi ha espai per a les dues.
 - b) Van cadascuna per la seua banda, i no s'aporten res entre elles.
 - c) Són contràries, perquè la ciència fa servir mètodes científics i la religió no té cap mètode.
3. Què és un mite i quines característiques té?
 - a) Són narracions que cal creure's si es professa una religió, ja que expliquen coses importants de l'Antiguitat.
 - b) Relats simbòlics, que curiosament tenen punts en comú els uns amb els altres, utilitzats per les religions des d'antic per a explicar el món i el seu origen.
 - c) Explicacions que eren considerades científiques, però ja superades, que certes civilitzacions utilitzaven per a explicar el món i com va sorgir.
4. Quina de les definicions següents s'apropa més al concepte de «transcendència»?
 - a) Qualitat d'allò que és excepcionalment bell.
 - b) D'extraordinària importància.
 - c) Allò que l'ésser humà no pot assolir o comprendre, però intueix que existeix i és d'una importància vital.
5. Les religions ens parlen del món com una creació de Déu. Pel que fa a això, què podem veure en la naturalesa avui?
 - a) En contemplar-la veiem la perfecció i l'amor amb què està creada, i hi podem veure la perfecció i l'amor de Déu.
 - b) Molts recursos que Déu ens ha donat per a explotar-los i així enriquir l'ésser humà i que visca més còmodament.
 - c) Que les obres de l'ésser humà poden ser fins i tot més belles i perfectes que les de Déu.
6. Què és un símbol, i quina importància tenen per a les religions?
 - a) Serveix per a diferenciar una religió i un creient d'uns altres, per exemple un cristià d'un musulmà. Per això alguns són millors que d'altres.
 - b) És important, perquè a més de servir per a identificar-se, conté un significat profund per a una religió.
 - c) És el més important d'una religió, i per això per un símbol ha valgut la pena començar guerres de religió.
7. Què és la Revelació en les religions?
 - a) Encara que no totes les religions en tenen, es refereix a un fet religiós pel qual es manifesta la voluntat divina o s'explica l'origen d'aquesta religió.
 - b) És la paraula de Déu, que és a la Bíblia, i s'hi fonamenten totes les religions.
 - c) Són les aparicions que hi ha en les diverses religions dels éssers divins que es manifestaven a algunes persones.
8. Què és l'Alcorà per a la religió islàmica?
 - a) El text que arreplega la paraula que va rebre Mahoma, que és la veu mateixa de Déu, i que per als musulmans existeix des de sempre.
 - b) Una sèrie de lleis i normes que diuen als musulmans, amb tots els detalls, quines coses poden i no poden fer.
 - c) El llibre que arreplega com són el cel i l'infern per als musulmans.
9. Què és la Revelació judeocristiana?
 - a) És la veu de Déu per als jueus posada per escrit. Per als cristians, la Bíblia no aporta res a la seva fe.
 - b) **Revelació** és la paraula sagrada: l'Antic i el Nou Testament.
 - c) Les diferents manifestacions que Jahvé ha tingut per al seu poble, com la Creació mateixa, la història, les paraules dels profetes i, per als cristians, l'encarnació en la persona de Jesús.
10. Què és un ritual i per què és important en la vida de l'Església?
 - a) Són cerimònies misterioses en què poden participar només uns pocs convençuts, i per a l'Església són importants perquè amb ells contraresta uns altres rituals d'altres esglésies o sectes.
 - b) Són gestos, signes o paraules que expressen sentiments invisibles, que són molt més grans que aquestes paraules o gestos, i per a l'Església són importants perquè expressen de manera comuna els sentiments de tots els creients.
 - c) Són gestos que cal realitzar amb exactitud perquè siguin vàlids, i per a l'Església són importants perquè si no es fan bé no es fa realitat el misteri de l'Eucaristia.

Dis-me què guardes i et diré qui ets

Test d'avaluació de l'experiència d'aprenentatge 1

1. c
2. a
3. b
4. c
5. a
6. b
7. a
8. a
9. c
10. b

DIGNITAT HUMANA I PROJECTE PERSONAL

Fitxa 1: Quines preguntes ens fem?**1. Resposta orientativa:**

- *Quant de temps ha passat des que hi ha vida a la Terra?* Pot fer-se-la un biòleg, i podria ajudar-lo un paleontòleg, ajudats els dos per proves científiques com el carboni-14, per exemple. No és una pregunta de sentit.
- *Els humans tenim alguna missió en aquest planeta i qui ens l'ha atorgat?* Podria fer-se-la algú que està pensant què fer després d'acabar d'estudiar, si llançar-se a formar una família, perseguir una carrera professional, aprofitar per a viatjar... Podrien ajudar-lo un psicòleg, un filòsof, un teòleg, o fins i tot un amic que el conega bé i sàpia quines són les seues qualitats i desitjos, i és una pregunta de sentit.
- *Per què jo em faig preguntes i en canvi el meu gos no?* Podria fer-se-la un adolescent, que percep moltes coses noves al seu voltant que abans veia d'una altra manera, i podria ajudar-lo algun adult que ja ha passat per aquesta fase. Es tracta d'una pregunta de sentit.
- *Hi ha alguna part de mi que sobrevisca a la mort?* Podria estar fent-se-la una persona anciana, que ja ha viscut molts anys i sap que probablement no falta gaire perquè es muira. A aquesta pregunta de sentit podria ajudar-lo a buscar-hi una resposta un teòleg o estudiós d'alguna religió.
- *Quan i com s'extingirà la vida a la Terra?* Aquesta pregunta podrien fer-se-la un astrònom, un físic teòric o un biòleg, que podrien ajudar-se entre ells amb les diferents tècniques d'estudi de les seues branques científiques. No és una pregunta de sentit.
- *Si tots morirem, quin sentit té viure?* Pot preguntar-s'ho algú que acaba de perdre un ésser estimat i li costa molt superar la tristesa d'aquesta mort. Pot ajudar-lo a respondre-hi un psicòleg, o una altra persona que haja passat per la mateixa experiència i haja refet la seua vida, o també algú que l'estime i desitge veure'l feliç novament. És una pregunta de sentit.
- *La ciència respondrà totes les preguntes o sempre quedarà espai per al misteri?* Pot fer-se aquesta pregunta un científic, sobretot si està començant la seua carrera, o també un teòleg. L'ajudaran altres científics o teòlegs, sobretot els actuals. En part és una pregunta de sentit, i en part és científica.

DIGNITAT HUMANA I PROJECTE PERSONAL

Fitxa 3: La comunicació de Déu en les religions

1. Resposta creativa. Per a avaluar el *visualthinking*, es poden usar els indicadors següents:
 - Recerca i síntesi de la informació (40 %).
 - Esquema visual i tria dels personatges i elements de cada escena (40 %).
 - Presentació als companys (20 %).
2. Resposta orientativa. Osiris és una força positiva que simbolitza el riu Nil i la terra fèrtil. Isis és l'esposa d'Osiris i representa l'amor familiar. Seth és una força negativa, que s'oposa a Osiris, i representa el desert. Neftis és l'esposa de Seth i simbolitza el que és estèril.

Mantra budista

- Resposta oberta. L'activitat consisteix a escoltar el mantra budista *Om mani padme hum* mentre es du a terme un procés de relaxació mental i corporal. No té, per tant, resposta escrita.
 - Resposta oberta. Dependrà de les paraules que cada alumne/a trie per a expressar l'experiència de relaxació viscuda en l'activitat anterior. No obstant això, s'ofereix un exemple: tranquil·litat, pau, assossec, descans, alegria...
3. Resposta orientativa. El budisme es considera com una filosofia de vida més que com una religió perquè no creu en cap déu concret, sinó que proposa un esforç d'introspecció interior que porta a la saviesa i la felicitat, sense la intervenció de cap ésser superior ni de cap revelació divina.
 4. Resposta oberta. No obstant això, s'ofereix un exemple.

L'Església de la Cienciologia: va ser fundada el 1953 als EUA. Alguns autors la consideren una religió i uns altres, una secta. El seu objectiu és aconseguir una civilització perfecta on no hi haja crims ni guerres i on les persones amb més capacitat puguin assolir les seues fites. La reflexió i l'anàlisi, amb el suport de les ciències ocultes, permetran als éssers humans superar-se a si mateixos i atènyer les màximes fites de benestar.

— El més positiu d'aquests moviments és la

invitació a la reflexió personal i a eixir de la superficialitat dominant en la nostra societat. Els aspectes més problemàtics rau en la manipulació de les consciències i en l'absència gairebé total de referències a la divinitat: tot el secret de la felicitat recolza en les pròpies possibilitats de l'ésser humà, sense tenir en compte que a moltes persones els costa reaccionar davant les dificultats.

5. Resposta orientativa. Un mandala és una representació simbòlica espiritual que s'utilitza en l'hinduisme i en el budisme. Està format per una sèrie de dibuixos de forma circular que representen divinitats i regnes, estadis del coneixement espiritual, etc. Es poden pintar amb els colors que cadascú vulga, segons l'activitat del seu esperit. A les escoles budistes i hinduistes se solen oferir en blanc i negre perquè les persones els acolorisquen segons el seu criteri.
 - La segona part consisteix a confeccionar un mandala sobre la felicitat i presentar-lo a la classe. No té, per tant, resposta escrita.
6. L'activitat consisteix a buscar informació, en grups de cinc i mitjançant la tècnica de treball cooperatiu del *Trencaclosques*, sobre la figura de Mahoma. Com que una de les fonts d'informació que es proposen és la consulta a alguna persona de religió musulmana o directament en una mesquita pròxima, el professor/a haurà d'estar atent al fet que les consultes es facen amb el màxim respecte. Així mateix, es proposa una versió traduïda de l'Alcorà per si algun dels grups s'anima a consultar-lo per tal de completar la informació; en tot cas, es recomana una consulta guiada pel professor/a.

7. Resposta:

Revelació	Citació
Còsmica	Rm 1,20
Històrica	Gn 17,7
Profètica	Jr 7,3
Cristològica	Jn 1,18

COSMOVISIÓ, IDENTITAT CRISTIANA I EXPRESSIÓ CULTURAL

Fitxa 16: L'Església celebra

1. Resposta creativa. Es tracta d'una activitat plàstica i lúdica que no té resposta escrita.
2. Sacerdot amb les mans esteses. Actitud de pregària de súplica o d'acció de gràcies a Déu.
 - Sacerdot presentant el pa i el vi. Invitació als fidels a l'adoració de les espècies sacramentals: el pa i el vi, que seran consagrades amb les mateixes paraules que va pronunciar Jesús.
 - Fidels donant-se la pau. Signe de reconciliació i desig de pau, abans de la comunió.
 - Sacerdot donant la benedicció. Impartició de la benedicció als fidels en finalitzar un acte litúrgic, en el nom de Déu Pare, Fill i Esperit Sant.

CORRESPONSABLES EN LA CURA DE LES PERSONES I DEL PLANETA

Fitxa 17: Trobar Déu en la bellesa

1. Resposta orientativa.

- Representen la Creació de Déu (a baix) i el resultat d'una acció de l'ésser humà (a dalt).
- Que mentre que la Creació de Déu és bella i harmoniosa, l'acció de l'ésser humà és sovint destructiva, contrària a la bellesa i perjudicial per a la salut de les persones i de la resta dels éssers vius.
- Sí. Tota la humanitat, començant pels polítics, empresaris... i acabant per cadascun de nosaltres, hem de comprometre'ns a mantenir net el planeta i no malbaratar-ne els recursos. També la ciència busca solucions per a frenar la depredació del planeta.

2. Resposta oberta. Altres exemples: una platja que vaig visitar una vegada, una muntanya que vaig escalar i el silenci que hi havia allà...

3. Resposta creativa.

4. Resposta oberta. Exemples:

- Reutilitzar: Fer servir bosses de roba per a anar a comprar, aprofitar els quaderns no acabats d'un curs per al següent...
- Reduir el fem: Servir-me el just per a no deixar el menjar a mitges i no llançar al fem el que no em ve de gust...
- Reciclar: Utilitzar els diversos contenidors de residus...

5. Resposta oberta. Exemple: els governs haurien de prendre mesures per a reduir l'emissió de gasos contaminants, reforestar zones àrides i no sobreexplotar recursos minerals ni marins. A més, haurien d'invertir en energies verdes i estudis per a desenvolupar-les i implementar-les.

Dis-me què guardes i et diré qui ets

- La **realitat** de les coses no acostuma ser tan senzilla com de vegades la veiem. Cadascú tenim la nostra **manera de veure les coses**.
- Hi ha **preguntes** difícils de fer i de respondre. Algunes són **científiques**, especialment sobre l'origen de les coses; per exemple, quan va néixer el cosmos. Unes altres són **sobre el sentit** del que existeix, i tenen a veure amb la transcendència, com què és el que passa després de la mort.
- La **ciència** intenta respondre les preguntes sobre l'origen, i les **religions** les preguntes sobre el sentit i la transcendència. Per a fer-ho se serveixen de símbols, gestos i creences, i cada religió té els seus.

1. Completa les frases:

- De vegades en la vida cal fer-se _____ de molta profunditat sobre les coses. Algunes són sobre _____ de tot el que existeix, i unes altres sobre _____ de la pròpia vida i altres experiències, com el sofriment, l'alegria, l'esperança i la _____.
- Moltes vegades no és fàcil trobar _____ per a les preguntes sobre les coses, perquè cada _____ veu una part de la _____. Entre tots és més fàcil arribar a la _____.
- La _____ és una d'aquestes coses que no és fàcil descriure. Les _____ busquen respostes per a les preguntes sobre el _____, la qual cosa inclou la qüestió de la transcendència. Cada religió hi dona una resposta diferent i realitza uns _____ diferents.
- En totes les famílies hi ha uns gestos o _____ que tots coneixen. Els creients de cada _____ coneixen els de la seua pròpia religió i els practiquen; per exemple, els cristians amb els _____ de l'_____.

2. Reflexiona sobre les frases següents i escriu com haurien de ser, segons la teua opinió, perquè siguin correctes segons el que has vist en aquesta experiència.

- Tots tenim coses importants en la nostra vida, però una cosa és una cosa, i no cal buscar-hi més significat que allò que aquesta cosa és.
- No val la pena fer-se preguntes en la vida, sobretot si són difícils i la gent no es posa d'acord. És millor viure sense més, sense preocupar-se gaire.
- La ciència s'esforça a trobar respostes per a les preguntes sobre l'origen de la realitat, i les religions, sobre el sentit d'aquesta.
- La transcendència és allò que mai no podem assolir ni comprendre plenament, perquè està molt més enllà de l'ésser humà. Les religions l'anomenen Déu, i com que no ho podem abastar no val la pena buscar-ho.
- Els símbols i gestos de les religions, encara que pareguen sense sentit o repetitius, són maneres de les religions d'apropar-nos a Déu.

Ciència i fe a la palestra

1. Les preguntes sobre l'origen de les coses són estudiades per les ciències, especialment l'astronomia i la física teòrica, mentre que les preguntes sobre el sentit d'aquestes, inclosa la figura de Déu i la transcendència, són abordades per les religions. Són compatibles ciència i religió? Llig els següents extractes de dues biografies:

Isaac Newton va néixer a Lincolnshire el 1642 i va morir a Londres el 1727. Va ser físic, teòleg, inventor, alquimista i matemàtic. És autor dels *Principia*, obra en què va formular la llei de la gravitació universal i va posar les bases de la mecànica clàssica mitjançant les lleis que porten el seu nom. Entre els seus altres descobriments científics sobreixen els treballs sobre la naturalesa de la llum i l'òptica i, en matemàtiques, el desenvolupament del càlcul infinitesimal. També destaquen els seus estudis sobre la velocitat del so en l'aire i la seua proposta d'una teoria sobre l'origen de les estrelles. Així mateix, va ser un pioner de la mecànica de fluids i el primer a demostrar que les lleis naturals que governen el moviment a la Terra i les que governen el moviment dels cossos celestes són les mateixes. Sovint és qualificat com el científic més gran de tots els temps, i la seua obra, com la culminació de la revolució científica.

Newton va ser profundament religiós tota la seua vida. Fill de pares puritans, va dedicar més temps a l'estudi de la Bíblia que al de la ciència. Era de tradició arrianista i creia en un únic déu, Déu Pare. No creia en la Trinitat i va afirmar que els qui sí que hi creien havien comés un frau a les Sagrades Escripures, i va arribar a acusar l'Església catòlica de ser la bèstia de l'Apocalipsi. Va relacionar els seus estudis teològics amb els alquímics i creia que Moisès havia sigut un alquimista. La seua ideologia antitrinitària li va causar problemes amb les autoritats.

Stephen Hawking va néixer a Oxford el 1942 i va morir a Cambridge el 2018. Va ser físic teòric, astrofísic, cosmòleg i divulgador científic. Els seus treballs més importants van consistir a aportar teoremes respecte de les singularitats espaciotemporals en el marc de la relativitat general i la predicció teòrica que els forats negres emetrien radiació. Amb 21 anys se li va diagnosticar esclerosi lateral amiotròfica (ELA) i ha sigut la persona amb més longevitat amb aquesta malaltia, a la qual va sobreviure 55 anys, quan l'esperança mitjana de vida és aproximadament de 14 mesos. Com a autor de llibres divulgatius sobre ciència va aconseguir enormes èxits de vendes, com amb *Breu història del temps*, en la qual discuteix sobre les seues pròpies teories i la cosmologia en general.

Hawking va utilitzar repetidament la paraula «Déu» en el seu discurs públic de divulgació científica, però va explicar que ho feia en sentit merament metafòric. Ja el 2010, el científic va assegurar en el seu llibre *El gran disseny* que la física moderna descarta Déu com a creador de l'univers. La publicació dels extractes d'aquest llibre, en els quals va manifestar bàsicament que Déu no va crear l'univers, va causar una forta polèmica i crítiques per part dels representants de nombroses religions. En aquest context, l'any 2014 va aclarir en una entrevista la seua posició pel que fa a la religió i no va deixar cap dubte sobre el seu ateisme. Va ser clar a l'hora d'assenyalar que era ateu i que considerava incompatibles ciència i religió.

- Assenyala aspectes coincidents de les dues biografies, i també aquells en què difereixen. Hi ha alguna cosa que et crida poderosament l'atenció?
- Les ciències indaguen sobre les qüestions referides a l'origen i les religions, respecte del sentit i la transcendència. No obstant això, creus que la qüestió de la fe deixa indiferents els científics? Què n'opines tu, d'açò?
- I d'altra banda, la ciència hauria d'importar als creients de les religions, especialment als teòlegs, o no? Per què?
- A partir del que heu llegit, el que sabeu de la ciència i de la religió, exemples coneguts per vosaltres i també les vostres pròpies preguntes tant sobre l'origen com sobre el sentit, desenvolueu un breu debat sobre aquesta qüestió: *Ciència i fe, se sumen o es resten?*

Aprofundeix +

1. Dis-me què guardes i et diré qui ets

1. • Preguntes, l'origen, el sentit, mort.
 - Respostes, persona, realitat, veritat.
 - Transcendència, religions, sentit, ritus.
 - Rituals, religió, gestos, Eucaristia.

2. Resposta orientativa.

- Les coses tenen un significat que va més enllà d'elles mateixes, i és el significat que els atorga la persona per a qui són importants, perquè recorden alguna cosa o parlen d'alguna cosa que està més enllà d'elles mateixes.
- Hi ha preguntes que és molt important fer-se quan arriba el moment, perquè parlen del sentit profund de la vida i de la realitat, i açò ens ajuda a conèixer-nos millor a nosaltres mateixos i ser més feliços.
- (Tot el que diu la frase seria correcte).
- És important pensar sobre la transcendència perquè açò ajuda a respondre moltes preguntes sobre el sentit de la nostra vida, i les religions ens ajuden a apropar-nos-hi a través de la Revelació.
- (Tot el que diu la frase seria correcte).

Amplia +**1. Ciència i fe a la palestra**

1. Alguns aspectes coincidents són la seua nacionalitat i el fet d'haver estudiat a les mateixes universitats, els seus camps d'estudi i la seua absoluta rellevància per a la ciència, no tan sols en el seu propi temps sinó al llarg de la història. Els dos van publicar nombrosos llibres d'una gran importància. En el que difereixen poderosament és en la seua visió de l'existència de Déu, ja que l'un era molt religiós —no tan sols religiós, sinó estudiós teòleg— i l'altre era obertament ateu.
 - Resposta orientativa. Pel que es pot deduir de les dues biografies, la qüestió de la fe i l'existència de Déu no deixa indiferents els científics; al contrari, s'hi manifesten obertament a favor o en contra i introdueixen aquest debat dins de la seua obra. Això pot deure's al fet que, fins al desenvolupament de les ciències en l'Edat Moderna, s'utilitzava Déu com a explicació de tot allò creat. No obstant això, ni Newton ni Hawking es troben sotmesos a aquesta limitació, i no per açò deixen de banda la qüestió de l'existència de Déu com una cosa accessòria. Per tant, deu haver-hi «alguna cosa més». Tal vegada sospiten, o hagen comprovat, que Déu està a la frontera on no arriba el seu coneixement.
 - Resposta orientativa. Sí, perquè les religions estan inserides en el seu moment històric i tenen l'obligació i la necessitat de dialogar amb aquesta realitat, incloses les ciències i els seus descobriments. La fe no ha de tenir por que la ciència trobe respostes a preguntes que antigament només les religions responien, perquè, per molt que la ciència es desenvolupa, i açò és bo, la qüestió de la transcendència i de l'existència de Déu continua formant part del misteri i de les preguntes pel sentit.
 - Resposta oberta.